

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่เก่าแก่และมีความสำคัญมาแต่โบราณกาล เพราะเป็นวิชาที่กล่าวถึงความเกี่ยวพันระหว่างโลกกับมนุษย์ ความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของมนุษย์ เราทราบได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเจริญตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ เช่น อารยธรรมลุ่มแม่น้ำไนล์ ลุ่มน้ำไทกริส-ยูเฟรติส ฯลฯ ล้วนได้อาศัยความรู้ทางภูมิศาสตร์มาประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าชนชาติกรีกเป็นชาติแรกที่มีความรู้ทางภูมิศาสตร์ดีกว่าชาติอื่น ๆ

ในปัจจุบันนี้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกถือว่าวิชาภูมิศาสตร์มีความสำคัญมากวิชาหนึ่ง จึงได้จัดไว้ในหลักสูตรทุกระดับการศึกษา องค์การยูเนสโกก็เชื่อว่า "วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่ช่วยให้ประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชากรในโลก ทำให้มนุษย์รู้จักรักชาติ รู้หน้าที่พลเมืองดี และรู้ข้อเท็จจริงสำคัญต่าง ๆ ของประชากรอื่น ๆ ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ประเทศต่าง ๆ ทั้งที่ได้จัดวิชาภูมิศาสตร์ไว้ในหลักสูตรมาช้านานแล้ว และที่กำลังจะแก้ไขระบบการศึกษาทั่ว ๆ ไปของตนให้เป็นระบบการศึกษาแผนใหม่ จะต้องส่งเสริมการเรียนวิชาภูมิศาสตร์"¹

ในปัจจุบันจากความสามารถของมนุษย์ในการส่งยานอวกาศไปสำรวจดวงดาวต่าง ๆ และการพิชิตดวงจันทร์ของนักบินอวกาศสหรัฐอเมริกา ทำให้การศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับว่า "วิชาภูมิศาสตร์มีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ นอกจากนั้นผลของเทคนิคใหม่ ๆ และกลวิธีทางภูมิศาสตร์ทำให้เราทราบถึงราย-

---

¹ สวาท เสนาณรงค์, คู่มือการสอนวิชาภูมิศาสตร์, ๕๒๒, พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2510, หน้า 2.

ละเอียดของ ประวัติการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ลักษณะ เมือง ชนบท ตลอดจนปัญหา ระหว่าง ประเทศ ได้ดีขึ้น"²

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ว่าวิชาภูมิศาสตร์ จะช่วยให้เรามอง เห็นภาพพจน์ของ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวาง ไม่มีขอบเขต เป้าหมายสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ คือ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตความเป็นอยู่ของ มนุษย์ในสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เราอาศัยอยู่ "ดังนั้นในการเรียนการสอน คุณค่าของวิชา ภูมิศาสตร์จะช่วยในการสร้างสติปัญญาทุกด้าน การสังเกตพิจารณา ความจำ จินตนาการ การ ตัดสินใจ และการหาเหตุผล วิชาภูมิศาสตร์มีคุณค่ายิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาประจำ วัน วิธีการแก้ปัญหา และช่วยให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อโลก ได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน"³

กระทรวงศึกษาธิการได้มองเห็นความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ จึงได้กำหนดไว้ใน หลักสูตรทุกระดับ ตั้งแต่ระดับศึกษาจนถึงอุดมศึกษา และได้กำหนดความมุ่งหมายของการสอน วิชาภูมิศาสตร์ไว้ดังนี้คือ "ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่ง แวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม และให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับการผลิต และการสงวนทรัพยากรของสังคม"⁴

อย่างไรก็ดีการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์จะดำเนินไปด้วยดี ตามจุดมุ่งหมายของกระทรวง ศึกษาธิการได้กำหนดไว้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของครูเป็นสำคัญ

ในปี 2513 จารีย์ จิตนุสนธิ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" พบว่า

²Thomas F. Barton, "Emphasizing Applied Geography," The Journal of Geography, April 1969, V. LXIII, No.4, p.196.

³สวาท เสนาณรงค์, เรื่องเดิม, หน้า 3.

⁴ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมวิชาการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น, โรงพิมพ์คุรุสภา : 209, หน้า 14.

การสอนวิชาภูมิศาสตร์นั้นนักเรียนและครูชอบการสอนแบบใช้อุปกรณ์การสอน คือ มีการค้นคว้ารายงาน การไปศึกษานอกสถานที่ที่จะช่วยให้นักเรียนเรียนดีขึ้น ปัญหาการสอนคือ โรงเรียนมีอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอและไม่ทันสมัยทำให้วิธีการสอนยังไม่ให้ผลที่สมตามความมุ่งหมายของวิชา⁵

นอกจากนี้ เติมสิริ บุญสิงห์ ที่ปรึกษาทางคานมัธยมศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ได้กล่าวถึงทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมในประเทศไทยต่อการใช้อุปกรณ์การสอนว่า

"เมื่อพูดถึงอุปกรณ์การสอน ครูไทยมักจะคิดถึงแต่เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป วิทยู เทปบันทึกเสียง แผนภาพ ซึ่งแต่ละอย่างหากโรงเรียนมัธยมในประเทศของเราจะมีสิ่งเหล่านี้ไว้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง แต่ในเวลาเดียวกัน การสอนที่ศึกษาจากทำไต่โดยไม่ของอาศัยสิ่งทั้งปวงที่กล่าวมาแล้ว แหล่งอุปกรณ์รวมทั้งอุปกรณ์ สามารถจะทำไต่และสร้างไต่โดยเสียค่าใช้จ่ายแต่เพียงเล็กน้อย"⁶

เนื่องจากอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอและทัศนคติความเข้าใจของครูเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอนไม่ถูกต้อง การสอนวิชาภูมิศาสตร์ของครูมักจะสอนโดยใช้วิธีบรรยายให้นักเรียนเป็นฝ่ายนั่งฟัง ทำให้การสอนวิชาที่น่าสนใจหมดเหวลง

✓ ฉะนั้น เพื่อจะปรับปรุงวิธีการสอนให้บรรลุความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์นั้น สอดคล้องกับแนวความคิดแผนใหม่ที่ว่า ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการของการเรียนรู้ (Laboratory of Learning) เหมือนอย่าง James W. Brown ได้กล่าวไว้ว่า

⁵จาร์บี จิตรนุสนธิ์, "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดพระนครธนบุรี," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513) (พิมพ์-คิด), หน้า 130.

⁶เติมสิริ บุญสิงห์, A Changing Secondary Education in Thai Culture, (McGraw-Hill Bangkok = No.pub., 2501), หน้า 40 - 41.

"การพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่และการใช้ชุมชนเป็นแหล่งความรู้มีประโยชน์ทางการศึกษามาก เพราะเป็นการใกล้ชิดเขาชุมชนกับโรงเรียนมาใกล้ติดกัน ซึ่งจะให้ประโยชน์

1. ชุมชนเป็นแหล่งวัสดุที่แท้จริง สามารถจะศึกษาเป็นรูปธรรมได้ เนื้อหาวิชาในโรงเรียนสามารถนำเขาไปเกี่ยวพันกับชีวิตในชุมชนซึ่งเป็นเสมือนห้องทดลองอย่างหนึ่ง

2. เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาความรับผิดชอบ วินัยและเพิ่มมนุษยสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน

3. ทำให้ความสนใจในการเรียนดีขึ้น

4. การแสดงออกด้วยการพูด และการเขียนจะถูกกระตุ้นอยู่เสมอ"⁷

→ ชุมชนเป็นภาพส่วนย่อยของโลก เป็นแหล่งความรู้หลายอย่างที่ครูจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการสอนได้มากที่สุด และเป็นสิ่งที่หาได้ไม่ยาก ไม่สิ้นเปลือง การที่ครูไม่นำเอาแหล่งความรู้ในชุมชนมาใช้ในการสอน เรียกว่าครูไม่มองข้ามสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งไปอย่างน่าเสียดาย ผู้วิจัยมีความสนใจในวิธีการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนภูมิศาสตร์ และมีความมุ่งหมายจะได้ทราบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับขอบเขต ตลอดจนลักษณะของการใช้ประโยชน์ ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร

งานด้านการเขียนและการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการสอนที่ดีนั้น ควรให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรง ดังเช่น Edgar Dale ได้ให้ความเห็นว่า "ประสบการณ์ตรง เป็นสิ่งที่เด็กจะเรียนและรับรู้ได้มากที่สุด เราสามารถแบ่งแยกการรับรู้ได้ดังนี้คือ

⁷James W. Brown, Richard B. Lewis, Fred F. Harclerod, A.V. Instruction Materials and Methods (McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, 1959), p. 51.

ประสาทตา	75 %
หู	13 %
ผิวหนัง	6 %
ลิ้น	3 %
จมูก	3 %

จะเห็นได้ว่า การเห็น เป็นประสาทสัมผัสที่สำคัญที่สุดซึ่งคนเราจะได้ประสบการณ์⁸ แต่ในการสอนวิชาภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวาง เนื้อหาที่กล่าวมีทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ครูไม้อาจจะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียนทุกตอนได้ ครูจำเป็นต้องหาประสบการณ์หรือประสบการณ์แทน (Indirect or Substitute Experiences) ซึ่งนักเรียนได้เสนอให้ใช้อุปกรณ์การสอนเป็นเครื่องช่วยอุปกรณ์การสอนที่ครูพอจะหาไปประกอบบทเรียนได้ไม่ยากนัก นั่นคือ แหล่งความรู้ในชุมชน

✓ การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมีประโยชน์หลายประการ ดังเช่น โรจน์ กุลยากกร ได้สรุปถึงประโยชน์ของการเรียนจากแหล่งความรู้ชุมชนว่า

1. ทำให้บทเรียนมีความหมายแก่นักเรียนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะนักเรียนได้เรียนจากสภาพจริง
2. ทำให้การเรียนเป็นไปอย่างมีชีวิตจิตใจ เพราะความสิ่งกระตุ้นและเร้าความสนใจ ทำให้ไม่เบื่อหน่าย
3. ทำให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้นและจะฝังแน่นในความทรงจำ เพราะว่าเป็นการเรียนที่ได้ผ่านประสาทหลายทางด้วยกัน
4. ช่วยประหยัดเวลาในการสอน
5. ทำให้นักเรียนได้เจริญงอกงามทั้งทางด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ

⁸Edgar Dales, Audio Visual Methods in Teaching (Holt, Rinehart and Winston, New York, 1959), p.43.

ความสามารถ และทัศนคติที่พึงปรารถนาไปพร้อม ๆ กัน"⁹

นักการศึกษาท่าน... ๆ เช่น Leonard S. Kenworthy ได้ให้ความเห็นถึง
ประโยชน์ของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการสอนว่า

- "1. ช่วยให้เกิดเจริญงอกงาม และมีประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการศึกษา
- 2. ช่วยให้เกิดเรียนได้ผลดี เพราะสอดคล้องกับหลักการที่ว่า เด็กจะเรียนได้ดีถ้าได้เรียนจากของจริง
- 3. ช่วยให้หลักสูตรมีความหมายและมีประสิทธิภาพดีขึ้น
- 4. ช่วยให้บทเรียนสนุกสนาน น่าสนใจและมีผลในทางปฏิบัติ
- 5. ช่วยให้เกิดได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์มากขึ้น"¹⁰

นักการศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับว่าแหล่งความรู้ชุมชนมีประโยชน์และมีความสำคัญในการสอนอันจะก่อให้เกิดนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงและอรรถประโยชน์หลายชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหูและตา สิ่งที่ควรระลึกไว้เสมอคือ แหล่งความรู้ชุมชนเป็นเพียงสื่อกลางที่จะช่วยให้การสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ แต่จะบรรลุผลแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับการใช้เป็นสำคัญ

Walter A. Wittich กล่าวว่า "วิธีการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนมีอยู่ 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

- 1. การเอาตัวบุคคลหรือสิ่งของเขามาสู่ห้องเรียน

⁹โรจน์ กุลยากร, "การศึกษาเรื่องการใช้แหล่งวิชาในชุมชนเพื่อประกอบการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครูของกรมการฝึกหัดครูในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบั ฑิต, วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2507) (พิมพ์ถัด) หน้า 20.

¹⁰Leonard S. Kenworthy, Guide to Social Studies Teaching (Belmont, California : Wordsworth Publishing Company, Inc., 1962), p. 167.

2. การนำชั้นเรียนออกไปสู่ชุมชนจริง ๆ เพื่อให้กิจกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนโดยแท้"¹¹

✓ และ Edward G. Olson กล่าวว่า "การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอาจอาศัยสะพานเชื่อมโยงดังต่อไปนี้

1. เอกสารสิ่งพิมพ์
2. อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุ
3. วิทยากร
4. การสัมภาษณ์
5. การศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจชุมชน
7. การตั้งค่ายพักแรม
8. ประสบการณ์จากการฝึกงาน"¹²

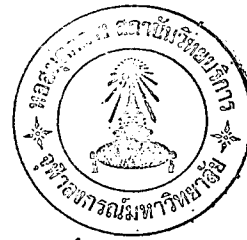
และ Edith P. Parker ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์และชุมชน พบว่า "การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการให้นักเรียนได้ประสบการณ์โดยตรง รู้จักเป็นผู้สังเกตและมีความสนใจวิชาภูมิศาสตร์มากขึ้น"¹³

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะของนักการศึกษาหลายท่านเห็นว่า กิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดเพื่อเอาแหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการสอนภูมิศาสตร์ที่ได้รับการเน้นเป็นพิเศษ คือ การจัดทัศนศึกษา การเชิญวิทยากร การใช้เอกสาร สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุต่าง ๆ เป็นต้น

¹¹Walter A. Wittich, Charles F. Schuller, Audio Visual Materials their Nature and Use, (Harper & Brothers, Publishers, New York, 1967), p. 68.

¹²Edward G. Olson, School and Community (New Jersey:Prentice Hall Inc., 1960), p. 73.

¹³Edith P. Parker, "Geography and the Community." J. Geog., 40 : 1961, pp. 98 - 108.

✓ การจัดทัศนศึกษา ให้ประโยชน์หลายด้าน คือ

1. ช่วยเชื่อมโยงชีวิตในโรงเรียนกับชีวิตภายนอกที่เป็นจริง
2. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เห็นของจริง ทำให้บทเรียนแจ่ม

แจ่มขึ้น

3. ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่คณะ และความสัมพันธ์กับชุมชน
4. ช่วยสร้างคุณลักษณะ เฉพาะตัวของนักเรียน เช่น ความเป็นผู้นำ ความกตริเริ่ม ความอดทน ความรับผิดชอบ การร่วมมือกับผู้อื่น การสังเกต การแก้ปัญหา
5. ช่วยทำให้การเรียนในโรงเรียนสมบูรณ์¹⁴

✓ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย จะให้ประโยชน์หลายด้านคือ

1. นักเรียนจะได้รับรายละเอียด ความรู้ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากการเรียนในชั้นเรียน
2. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การแนะนำตัวเอง มรรยาทในการฟัง การถามคำถาม การให้การต้อนรับในฐานะเจ้าของสถานที่ที่ดี ฯลฯ

3. ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในสังคม¹⁵

✓ การใช้เอกสาร สิ่งพิมพ์ และอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ

1. สำหรับการใช้โดยตรง จะให้ประโยชน์ดังนี้

การสอนภูมิศาสตร์ ถ้าครูนำเอาอุปกรณ์ที่เป็นของจริง อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น รูปภาพ สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ มาประกอบการสอนแล้ว ย่อมทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ค่าต่าง ๆ ในวิชาภูมิศาสตร์ และเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้เร็วกว่า

¹⁴ The Atlanta Community High Schools, Go. Lock. Listen. A Community Research Handbook, (Georgia : The Atlanta Public School, 1958), p.6.

¹⁵ Ibid., p. 497.

มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ขึ้นด้วย

2. การใช้โดยทางอ้อม จะให้ประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ รู้จักนำความรู้ที่ได้อามาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน

2. ฝึกให้นักเรียนเป็นผู้สนใจใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นผู้มีเหตุผล วิจารณญาณ และช่างสังเกตจดจำ

3. ฝึกให้นักเรียนมีทักษะที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ มีความคิดริเริ่มที่ดีในการทำงาน

4. ฝึกทักษะทางสังคม การติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ นอกโรงเรียน"¹⁶

การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น ข้อพึงระลึกถึงคือครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในสิ่งที่ตนจะสอน เลือกวิธีการสอน อุปกรณ์และวิธีการใช้แหล่งความรู้ในชุมชน ว่าวิธีใดจึงจะเหมาะสม ควรจะใช้แหล่งความรู้อะไรบ้างเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ที่ดีที่สุด เหมือนกับข้อเสนอแนะของ ภิญโญ ต้นพิทยคุปต์ จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์ไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่สอง"

"1. ชุมชนทุกแห่งมีแหล่งความรู้หลายอย่างต่าง ๆ กัน ครูควรสำรวจชุมชนของตนว่ามีแหล่งความรู้อะไรบ้าง และควรทำบัญชีรายการเอาไว้ หมั่นติดตามตรวจสอบเสมอ เพราะอาจมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมได้

2. ครูต้องรู้จักเลือกใช้แหล่งความรู้ชุมชน และเลือกวิธีการใช้แหล่งความรู้ว่าวิธีใดจึงจะเหมาะสม ควรสนองความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของนักเรียน

3. เมื่อใช้ประโยชน์แล้วควรมีการติดตามผล โดยการจัดกิจกรรม รวมทั้งบันทึกผลการใช้แหล่งความรู้ชุมชน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโอกาสต่อไป"¹⁷

¹⁶จारी จิตนุสนธิ์, เรื่องเกม, หน้า 135 - 136.

¹⁷ภิญโญ ต้นพิทยคุปต์, "การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์ไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่สอง," (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515) (พิมพ์คัด), หน้า 68 - 69.

จึงสรุปได้ว่า แหล่งความรู้ในชุมชนจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากน้อย
เพียงไร แล้วแต่วิธีการใช้ของครูเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อเท็จจริง เกี่ยวกับขอบเขต และลักษณะการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้
ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ของครูผู้สอน นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น ของโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร และของเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ของครูผู้สอน นักเรียน และเจ้าหน้าที่ของแหล่ง
ความรู้ในชุมชนในการให้บริการและการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียน
การสอนวิชาภูมิศาสตร์
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน นักเรียนและเจ้าหน้าที่ของ
แหล่งความรู้ในชุมชน เกี่ยวกับการให้บริการและการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบ
การเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์
4. เพื่อศึกษาว่านักเรียนจะได้รับความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น จากการได้ใช้
ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนภูมิศาสตร์มากน้อยเพียงใด
5. เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้ประโยชน์และการจัดบริการของ
แหล่งความรู้ในชุมชน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากร เป็นครูที่สอนวิชาภูมิศาสตร์ นักเรียน ในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น ของโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร และเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชนกรุงเทพ
มหานคร
2. เนื้อเรื่องของการวิจัยนี้ จะเป็นการรวบรวมประเภทและวิธีการใช้ประโยชน์

แหล่งความรู้ในชุมชน รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ทักษะความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์และการให้บริการแหล่งความรู้ดังกล่าว เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้คือ

1. ผู้วิจัยจะได้ทราบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับลักษณะ ขอบเขตของการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชน ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ประโยชน์ที่จะได้รับ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน นักเรียน และเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชนในการให้บริการและการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ดังกล่าว ประกอบการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. เป็นการกระตุ้นให้ครูอาจารย์ที่สอนวิชาภูมิศาสตร์ และนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มองเห็นความสำคัญและคุณค่าของการใช้ประโยชน์แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์

3. เป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสำหรับครูผู้สอนและตัวผู้วิจัยเอง ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

4. เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดและการให้บริการของเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน ให้สอดคล้องกับหลักสูตรวิชาภูมิศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินงานและการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นลำดับดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร แบบเรียนภูมิศาสตร์ เอกสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

2. สุ่มตัวอย่างประชากร โดยเลือกครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ นักเรียน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนรัฐบาลสายสามัญ 10 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร โดย

วิธีสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา

3. สร้างแบบสอบถาม 3 ชุด สำหรับครู 30 คน นักเรียน 300 คน และเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน 10 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ แบบปลายเปิดและแบบประมาณค่า

4. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปทดลองกับครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ 10 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 30 คน ในโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน 5 คน เพื่อหาข้อบกพร่องและทำการแก้ไขจนใช้การได้ดี

5. ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามทั้ง 3 ประเภทไปยังครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่แหล่งความรู้ในชุมชน ที่ได้สุ่มตัวอย่างไว้ และเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง

6. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมาโดยใช้วิธีหาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคำตอบ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง

คำจำกัดความ

การใช้ หมายถึง การใช้แหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อประกอบการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีอยู่ 2 กรณีด้วยกันคือ

1. การใช้โดยตรง หมายถึง ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการใช้โดยตรง เช่น การพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ การขอยืมและการขอวัสดุเอกสาร การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง เป็นต้น

2. การใช้โดยทางอ้อม หมายถึง การใช้ภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน เช่น การให้นักเรียนออกไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดภายนอก การแนะนำให้นักเรียนไปซักถามผู้ปกครอง วิทยากร หรือการไปรวมกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

แหล่งความรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และเป็นสิ่งที่มีค่าทางการศึกษา อยู่ในขอบเขตที่โรงเรียนสามารถจะใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. แหล่งความรู้ที่เป็นวัตถุ

- ก. แหล่งความรู้โดยธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา แม่น้ำ
  - ข. แหล่งความรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ทองฟ้าจำลอง โรงงานต่าง ๆ
  - ค. บุคลากร
  - ง. ขบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ในชุมชน
2. แหล่งความรู้ทางจิตวิทยา ซึ่งได้แก่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความคิด จิตใจ
- ก. สถาบันต่าง ๆ เช่น กรมอุตุฯ กรมทรัพยากรธรณี
  - ข. ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อของชุมชน
  - ค. ความคิดเห็นที่เขียนไว้ รวมทั้งวัสดุ เอกสารต่าง ๆ¹⁸

การสอน หมายถึง การสอนของครูภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของ
รัฐบาล กรุงเทพมหานคร

ภูมิศาสตร์ หมายถึง วิชาภูมิศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่าที่บรรจุอยู่ใน
หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และในหนังสือแบบเรียนภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1,
2 และ 3 ของกระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาสายสามัญ สำหรับ
นักเรียนอายุประมาณ 13 - 16 ปี เป็นระดับการศึกษาที่จัดต่อเนื่องจากการศึกษาระดับประถม
ศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดสอนวิชาซึ่งไม่เกี่ยวกับวิชาสำหรับประกอบอาชีพโดยตรง การศึกษา
ระดับนี้ใช้เวลาเรียน 3 ปี คือชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1, มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 3

---

¹⁸ ล้ำพอง บุญช่วย, "การใช้แหล่งวิชาชุมชน," ประชาศึกษา 19 (4) พฤศจิกายน,
2510, หน้า 10 - 12.